

URBÁN Dorottya

tanító, doktorandusz, Eszterházy Károly Egyetem Neveléstudományi Doktori Iskola
urbaandorottya@gmail.com

AZ ONLINE KURZUSOK ELMÉLETI HÁTTERE

A kutatás az EFOP-3.6.1-16-2016-00001 Kutatási kapacitások és szolgáltatások komplex fejlesztése az Eszterházy Károly Egyetemen doktori (PhD) kutatás támogatásához elnevezésű program segítségével valósult meg.

Hogyan is lehet elképzelni a XXI. századi oktatást, mik azok az elemek, melyek nélkülözhetetlenek, ha az innovatív oktatás korszerű szegmenseiről beszélünk? A tanulmány ezekre a kérdésekre fókuszál. Az élethosszig tartó tanulás elengedhetetlen velejárója a társadalommal együtt való fejlődés. Ezt megfontolva és elfogadva új platformok nyíltak, melyek az említésnél bővebb bemutatást érdemelnek. Az online kurzusok felépítését, elméleti alapjait és gyakorlati alkalmazását tárgyalom részletesen munkámban. Továbbá kifejtem mindezek világszerte, valamint hazánkban képviselt fontosságát és sikerességét is. Bemutatom, hogyan hat az iskolarendszer egyik és másik oldalán lévő egyénekre, a tanárookra és a diákokra.

Kulcsszavak: online oktatás, MOOC, blended learning, platformok

BEVEZETÉS

Az e-learning olyan számítógépes hálózaton elérhető képzési forma, amely a tanítási-tanulási folyamatot hatékony, optimális ismeretátadási, tanulási módszerek birtokában megszervezve mind a tananyagot és a tanulói forrásokat, mind a tutor–tanuló kommunikációt, mind pedig az interaktív számítógépes oktatószoftvert egységes keretrendszerbe foglalva hozzáférhetővé teszi a tanuló számára (FORGÓ 3). A virtuális világban megjelenő képzések hozzásegíthetik a társadalmat az egyéni kulturális fejlődéshez, emellett pedig komfortzónájukat bővíthetik, hiszen nem kell kilépni a környezetükből a kurzus teljesítéséhez. A technikai fejlődés következtében megjelenő újítások nyomán követhetővé válnak az egyének számára és az online világba illeszkedve fejleszthetik informatikai kompetenciáikat is. A Massive open online course (MOOC) (magyarul: tömeges nyílt online kurzusok) az online tanítás és tanulás legújabb vívmányai (LIYANAGUNAWARDENA 8). A velük kapcsolatos elvárások csúcson vannak, épp ezért érdemes szem előtt tartani a Gartner-féle hype-görbét a BYOD elvek alkalmazásának tekintetében, hívja fel a figyelmet Ollé a hype-görbe kapcsán. Az online kurzusok felépítésével, elméleti alapjaival és gyakorlati alkal-

mazásával foglalkozom részletesen a kutatás során. Továbbá kifejtem mindezek világszerte, valamint hazánkban képviselt fontosságát és sikerességét is. Bemutatom, hogyan hat az iskolarendszer egyik és másik oldalán állókra, a tanárookra és a diákokra egyaránt.

A MOOC egy folyamat fontos állomása, amelyet megelőztek a különböző távoktatási formák és technológiák, azonban a MOOC típusú kurzusokat letisztult és célirányosan fejlesztett platform, integrált funkciók, sok visszacsatolás és a tanulók tevékenységének részletes követése jellemzi. Mivel a tanulók ösztönös interakciója a kurzus alkalmával a weben kap helyet, így a tanulók tevékenységének rögzítése soha nem látott mértékben és részletességgel valósulhat meg (ANDERSON 53). A kutatás célja, hogy átfogó képet adjon az online kurzusok létrejöttéről, alakulásáról. Mint ahogyan a hagyományos osztálytermi oktatás helyszíne is fontos eleme az oktatásnak, úgy az online oktatási környezet, az oktatási keretrendszer is kulcsfontosságú. A platformok az internet segítségével érhetőek el és ide kerülnek fel az oktatók által elkészített digitális tartalmak, tananyagok. Mivel a felhasználók a keretrendszer segítségével érik el az oktatási tartalmakat, nagyon fontos, hogy ezek mennyire letisztultak és megbízhatóak, ezért a történeti áttekintés mellett céljaim között szerepel még a keretrendszerek bemutatása (a teljesség igénye nélkül), azok sajátosságainak feltárása és összehasonlítása is.

ELMÉLETI ALAPOK

Az online oktatás történelmi fejlődését az oktatás-informatikában és az e-learningben jelenlévő technológia-alapú gondolkodás, majd ennek a fennálló valóságba való integrálása jellemezi, mindezt összefogva a módszertan állandó küzdelmeivel. Az elkészített fejlesztések hamar elavultak és érdemi hatékonyságuk figyelem és idő hiányában is minőségtelenséget mutatott. Az évek múlásával azonban e problémák megoldódni látszanak és kidozottabb, minőségében magasabb szinten lévő tartalmak jönnek létre (OLLÉ 41–48). A fejlődés oka feltételezhetően az volt, hogy egyidejűleg keresték a megoldást a:

- gyakorlati részek kidolgozására;
- sikeres e-learning megoldásokra;
- korszerű technológiára (vele járó spontán motivációra) és
- a módszertanra.

Elterjedése pedig az oktatás hatékonyságának, eredményességének és minőségének kérdéseit vetette fel. A minőség növekedése nem egyeztethető össze a technológia fejlődésével a kulcsa pedig az alábbi ábrán látható (1. ábra).

1. ábra: A minőség fejlődésének kulcsa (Forrás: saját szerkesztés)

OKTATÁSI KÖRNYEZETEK

Az online tanulás fő színtere az oktatási környezet, ezért mind a tanár, mind a tanuló számára fontos, hogy érthető és könnyen kezelhető legyen a felülete. Az információáradat itt halad át, tanulási tevékenységét a tanuló végzi. A technológia felhasználását alapul véve több csoportba sorhatók.

1. Kontakt oktatási környezet

A technológia bármilyen eszköztől mentes, nincsenek digitalizált tartalmak, források, az információ kizárólagos forrása a személyekkel folytatott interakció.

2. Számítógéppel segített kontakt oktatási környezet

Interaktív tanulás, az információ forrása a számítógép vagy más multimédia lejátszó eszköz.

3. Hálózattal támogatott kontakt oktatási környezet

Az információ áramlása és a kommunikáció internet segítségével zajlik. Az oktatási tartalom dinamikusan változik a tanuló produktivitásától függően. Az online interakciók szerves részét képezik.

4. Online oktatási környezet

Az információáramlás és megosztás a kommunikáció, valamint az interaktivitás az internet által kínált online környezetben megy végbe.

5. Virtuális környezet

A háromdimenziós téren keresztül történik meg a tanulás, az itt megjelenő személyek interakciójának következménye a tudás elsajátítása. (OLLÉ 8)

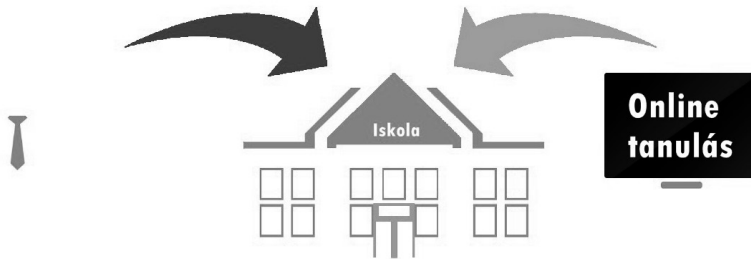
A tanulási, oktatási környezetek mellékpillérét képezi a technológia, mellyel felépül – alapját a tanuló által felhasznált technológia képezi a tanulási feladatok, tevékenységek megoldásához, valamint az aközben végbemenő kommunikációhoz és információszerzéshez.

BLENDENED LEARNING

A technológia széleskörű elterjedése miatt, olyan tanulási formák is szintérré kerültek, mint a Blended learning. Ezen oktatási forma a hagyományos tanteremi órákon kívül beviszi az oktatásba az internet és digitális médiák által nyújtott lehetőségeket is. A tananyag átadása és elsajátítása közben természetesen az oktató, segítő, ellenőrző szerepe megmarad. Rendkívül fontos a személyes jelenlét, ám ezen túl a tanulók, az online tér által kínált lehetőséget felhasználva is kapcsolatot teremthetnek egymással, tanáraikkal. Az oktatástechnológia szempontjából lényeges szerepe és egyben különbsége is a hagyományos oktatással szemben, hogy a tanulók az órai tananyaghoz kötődően készíthetnek: projekteket, podcasteket¹, szócikkeket és blogokat, vlogokat vagy bármilyen beadandókat, melyeket egy megadott felületre tölthetnek fel. Ma már minden képzés során, spontán vagy tervezett módon kialakul és jelen van a kevert/kombinált tanítási módszer, mert a legtöbb kurzus során kötelező információt digitalizálni, vagy épp valamilyen online felületen továbbítani, megosztani. Már szinte alig van és kissé elképzelhetetlen is az online információmegosztás, kommunikáció nélkül működő oktatás. Ideális esetben párhuzamosan működik a tanteremi oktatás az online környezet által kínált lehetőségekkel, melynek motiváló, jótékony hatása előrébb mozdítja a tanulókat. Az online környezet viszont, akkor tud hatékonyan működni, ha az optimális a tanulási feladatok megoldására.

1 Podcast: hang, videó és más fájlok montázsváltozata, mely sorozatszerű közzététel után az interneten elérhetővé válik, egyes készülékeken internetkapcsolat nélkül is nézhető, hallgathatók (ilyen podcast lehet pl. egy hangoskönyv is). A folyamat neve: podcasting.

Blended Learning

2. ábra: Blended learning alapja (Forrás: *Let's learn english*)

AZ ONLINE TANULÓ

A tanulás szempontjából rendkívül fontos, hogy a tanulási tartalmak, eszközök és kezelői felület mindinkább alkalmazkodjon a tanulóhoz, ezért egyes fejlesztések során a tanuló nézőszögéből kell gondolkodni. Hisz a tanuló kulcsfontosságú szereplő, tanuló nélkül, oktatásról sem beszélhetünk. Mivel sok szempontból eltér a hagyományos tanulási környezettől, ezért teljesen más magatartást is igényel. Online tanulási közegben a felnőttek és gyermekek egyaránt megjelenhetnek, azzal a különbséggel, hogy a felnőttek már felelősek a saját munkájukért, míg a kisebb diákok esetében árnyaltabb a helyzet. Különböző személyiségjegyekkel, más-más tapasztalatokkal érkeznek a rendszerbe, különböző oktatási háttérrel, tanulási karakterisztikával. A tanuláshoz való hozzáállásuk eltérő, viszont, ha olyan környezetet teremtünk számukra, melyet valóban hasznosnak éreznek, könnyedén sikeressé válhatnak.

VIZUÁLIS KOMMUNIKÁCIÓ

Az online oktatás csupán két érzékszervünkre hat, a hallásunkra és látásunkra, és mivel a hanganyagok kisebb számmal vesznek részt, mint a vizuális elemek ezért kétségkívül, nagyobb figyelmet kell ráfordítani. Minden, amit látunk vizuálisan kommunikál velünk. Abban az esetben, ha ez jól ki van használva a végeredmény egy jól strukturált, átlátható egységes tananyag. A vizuális elemek előnye:

- a figyelem könnyebben felkelthető;
- gyorsabban feldolgozza a tanuló az így érkező információt;
- nyelvtől függetlenül értelmezhető.

Jelenlétük segítséget nyújt egy jól működő szabály- és jelrendszerre épülő tananyag megalkotásában, mely a tanulás hatékonyságát segíti elő. (OLLÉ 178–179)

A VIZUÁLIS KOMMUNIKÁCIÓS ELEMELK SZEREPE

A tananyagban megjelenő vizuális elemek kommunikációs képességgel bírnak, melyek különböző funkciókat látnak el. Rendeltetésük szerint az alábbi táblázatban csoportosítottam őket (1. táblázat). Némely elemnek a tanulás szempontjából, nincs kifejezetten haszna, ám a látványélményt gazdagítva ösztönzően hathatnak a tanulókra. Fontos megtalálni az egyensúlyt a túl sok és a túl kevés között, ugyanis ez mindenképpen hatással lesz a tanulóra. Az elemek kiegészíthetik a tananyagot, de el is vonhatják róla a figyelmet. Olykor egy-egy ábra segíti a megértést, viszont egy túl hosszú, vagy akár túldíszített diá sor ellenkező hatást válthat ki. Mindenképpen szem előtt kell tartani a vizuális kommunikáció elemei között lévő különbségeket a tananyag tervezésekor.

Vizuális elemek		
Neve	Funkciója	Példa
Dekoráció	esztétikussá teszi a tananyagot	Egy csokor virág képe a díszítésről szóló tananyagban
Megjelenítés	valóságghü reprezentáció	Körömvirág fotója, a gyógynövényekről szóló tananyagban
Emlékeket felidézö	kapcsolódó tényekre utal, ismereteket hív elő	Megtörtént események fotója
Értelmezö, magyarázó	összefüggéseket, elméletet, folyamatot mutat be	Folyamatábrák
Rendszerezö	részek közötti kapcsolatokat tárja fel	halmazba rendezett elemek
Relációs kapcsolat ábrázoló	mennyiségi összefüggést mutatja be két vagy több változó között	Diagrammok
Átalakulást bemutató	idöbeli vagy térbeli változásokat ábrázol	A bab növekedésének folyamatfotói

1. táblázat: Vizuális elemek funkciói (Forrás: saját szerkesztés)

A VIZUÁLIS ELEMEEK HATÁSA

Hatásuk túlmutat a megjelenésen, megfelelően alkalmazva elősegítik a tanulást, annak folyamatát. Ezen tartalmakkal ellátott tananyagokból könnyebben, szívesebben tanulnak a diákok, továbbá elősegítheti a motiváció növekedését is. Mindezek mellett segítik a fogalmak, szabályok ok-okozatok megértését. Lehetőséget adnak a tanulóknak, hogy beleképzeljék magukat az adott helyzetbe, jó példa lehet egy történelemórán (vagy online kurzuson) tárgyalt háború. Akár interaktív, akár háromdimenziós, akár egyszerű ábrákkal felrajzolt térkép segítségével sokkal valóságosabbnak és közelebbinek érezhető a frontvonalak helye. A szöveges tartalmak önmagukban nem nyújtanak olyan átfogó tudást, mint a vizuális elemekkel bővítettek. A megtanultakat később képek formájában hívják elő, melyek könnyebben előjönnek, ha ahhoz kapcsolódó vizuális elemek is jelen vannak, hogy segítsék a megtanulandó anyag rögzítését. Ám ügyelni kell arra, hogy a médiák csak akkor kerüljenek be a tananyagba, ha azok tényleg szorosan kapcsolódnak ahhoz, semmiképpen sem lehetnek öncélúak, mert akkor elvonják a tanuló figyelmét (OLLÉ et al. 180–185).

AZ ONLINE TARTALOM ÉS TEVÉKENYSÉGEK REPERTOÁRJA

A kurzusok során általános elvárás, hogy széleskörű legyen a tevékenységek repertoárja, így elégíthető ki az aktivitás. Az aktivitás pedig kulcsfontosságú tényező, ugyanis, ha folyamatosan csökken, akkor előbb-utóbb a hallgató/tanuló otthagyja a kurzust. Ám nem elég csupán motiválni, hogy bekapcsolódjon, hanem szinten is kell tartani, ami a megfelelő tervvel sikerülhet is. Ezen terv elemi részét képezik a változatos tevékenységek, melyek nem túl nehezek és nem is túl könnyűek, illeszkednek a tananyag tartalmához, ellenkező esetben a hallgató nem érzi magát kompetensnek és a kiábrándulás veszélye fenyegetheti. Ha viszont a folyamat aktív részese, akkor szeretne visszajelzéseket kapni, nem csak és felétlen tőlünk. A visszajelzéseknek sok forrása lehet, és nem elhanyagolandó az önmagától jövő (önreflexió) sem. Maga az élmény a motiváció, aktiválás és megerősítés, ezek között pedig párhuzam vonható. Mire kell figyelni a motiválás során? Keltsük fel és tartsuk is fenn a figyelmet! Érezze, hogy releváns és hasznos tevékenységet végez és mindeközben legyen meg a bizalma a kurzus vezetője felé. Az ilyen hallgató/tanuló figyel és aktívan jelen van az kurzus egészének során, elégedett és pozitív érzelmekkel távozik.

AZ ONLINE OKTATÁSI RENDSZER ELŐNYEI

Az online kurzusokat az online tanítás és tanulás legújabb vívmányának tartják (LIYANAGUNAWARDENA–ADAMS–WILLIAMS 15). Nem csak az egyetemi hallgatók számára elérhetőek, hanem a nyilvánosság számára is, így átívelve az egész világon, leküzdve a földrajzi határokat az internet segítségével. A kurzusok felvételéhez nincs szükség semmilyen előtúdasra és különösebb költséggel sem jár. Továbbá viszont számos tényezője testreszabottabb, mint a hagyományos iskolarendszeré. A szakirodalom öt pontot jegyez meg, amelyben eltérnek az online kurzusok a hagyományos iskolarendszertől:

1. rugalmas tanulás;
2. bárhol és bármikor elérhető/ tanulható;
3. változatos feladatok integrálása;
4. különböző kurzusfelépítések;
5. változatos tananyag. (SOFFER-COHEN 8–10)

Az oktatók részéről előnyként könyvelhető el, hogy egy-egy ilyen elkészített kurzus többször is beindítható számos hallgatóval egy időben. A teljes mértékben online környezetben való oktatás javára írható még az is, hogy résztvevők egyszerre nem csak a kurzus által kínált tudást sajátítsák el, hanem informatikai kompetenciáikat és készségeiket is fejlesztik. Amennyiben a tanulók nem anyanyelvükön választanak kurzust, akkor idegennyelv-tudásuk is gyarapodhat, fejlődhet és bővílhet.

AZ ONLINE OKTATÁSI RENDSZER HÁTRÁNYAI

Hátrányok tekintetében mindenképpen megemlíthető az elkészítési folyamatnál a sokszorozódó idő, energia, valamint informatikai tudás és kompetencia szükségessége, melyekből a kurzus során sokkal több kell, mint egy kontakt tanteremi oktatás esetében. S mindezek mellett a tanár állandó elérhetősége, mely rendkívül fontos tényező. Itt ugyanis nincsenek hagyományos értelemben vett tanórák és tanévek. Egy kurzus lefolyása időbelileg két féle módon történhet:

1. megadott határidő keretein belül;
2. határidőtől függetlenül.

E két mód döntően meghatározza a tanár időbeosztását is, hiszen, ha a határidő keretein belül mozognak a hallgatók, akkor nyilvánvalóan a tanár is a meghatározott dátumra leadott munkát meghatározott időre, átnézve visszaküldi értékelve. Mindazonáltal a tanár otthoni munkája a kurzus folyamán ezzel még korántsem ér véget, hisz, mint ahogyan a klasszikus egyetemi rendszerben a hallgatók, itt is konzultálhatnak mentorukkal, tanárukkal. Ez az időpont az

online világban a „bármikorra” kiterjedhet, így folytonos elérhetőséget követel meg az oktatóktól. Nem csupán a konzultációra kell ezalatt gondolni, ugyanis bármilyen jellegű technikai probléma is adódhat, amit csak a tanár segítségével tudnak megoldani a diákok. A beadandók átnézésével és a kurzus feltöltésével itt sem ér véget a tanár munkája, és ekkor még csak az időkorláthoz kötött kurzus lefolyásáról beszéltünk. Mindez érvényes a határidőtől független kurzusokra is azzal, hogy a beadandók bármikor beérkezhetnek és azok kijavítását a tanár köteles elvégezni a leírásban megadott időpontra (pl. a leadott munka értékelése és eredménye a leadástól számított következő két napban várható). De nem minden esetben történik így, ugyanis szinte már minden MOOC elkészítésekor lehetőség van olyan tesztek létrehozására, amit a rendszer automatikusan ellenőriz, így csak az írott munkákat (esszé, szemináriumi munka stb.) és kért beadandókat (kép, videó, hangjegyzet stb.) kell, hogy a tanár ellenőrizze.

ÖSSZEGZÉS

Bár a technológia rohamosan fejlődik és gőzerővel tör előre, a tanárszerep és a személyes jelenlét még mindig olyan szikla, melyet nem lehet elgördíteni az oktatás útjáról. Hisz, mint ahogy azt a fentebb írtak is igazolják, nincs olyan tananyag, amely mellé ne lenne szükség az emberi jelenlétre, s bár sok kutatás foglalkozik azzal, hogy az emberi jelenléte lassan felcseréli a gép, a leírtak mégis bizonyítékként szolgálnak, hogy nincs olyan eszköz, amely felválthatná a tanár jelenlétét (gondoljunk itt most például a konzultációkra). Érdemes elgondolkodni azon, milyen új dimenziókat nyit meg az online világ az emberben és az ember az online világban.

IRODALOM

- BRESLOW, L. B.–PRITCHARD, D. E.–DEBOER, J.–STUMP, G. S.–HO, A. D.–SEATON, D. T. 2013. *Studying learning in the world wide classroom: Research intoed X'sfirst MOOC*. Research & Practicein Assessment, Vol. 8, 13–25.
- FENN, J.–RASKINO, M.: *Mastering the hype cycle: How to choose the right innovation at the right time*. Boston, MA, 2008, Harvard Business School Press.
- KOVÁCS C.–JANURIKNÉ S. E. A.–JÁREB O. 2016. *Tevékenységeközpontú digitális tananyag-fejlesztés*, In: Josip Lepeš, Géza Czékus, Éva Borsos (szerk.): *A Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar 2016-os Tudományos Konferenciáinak tanulmánygyűjteménye: X. Nemzetközi Tudományos Konferencia, V. Módszertani Konferencia, III. IKT az oktatásban konferencia*. 488 p. Szabadka: Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, 2016. pp. 412–417.
- KŐRÖSI G.–NÁMESZTOVSZKI ZS.–ESZTELECKI P. 2015. M-learning – a jelen vagy a jövő oktatási eszköze? *Új pedagógia szemle*, 65, 103–109.
- LIYANAGUNAWARDENA, T.–ADAMS, A.–WILLIAMS, S. 2013. *MOOCs: A systematic study of the published literature 2008–2012*. *International Review of Research in Open and Distance Learning*. Vol. 14., No. 3., 202–227.

- NÁMESZTOVSZKI ZS. 2016. *(Költség)hatékonyabb oktatás online eszközök segítségével: Oktatásmódszertani konferencia*, Pro ScientiaNaturae Alapítvány, Zenta
- NÁMESZTOVSZKI ZS.–BALÁZS P. D.–KOVÁCS C.–MAJOR L.–KARUOVIĆ D. 2017. *Tanulói aktivitás mintázatai három MOOC képzés alapján*, Információs Társadalom
- NÁMESZTOVSZKI ZS.–KÖRÖSI G.–ESZTELECKI P.–VINKÓ A.–KOVÁCS C. 2015. *A tudatos és biztonságos internethasználat alapjai online kurzus bemutatása: II. IKT az Oktatásban Konferencia*, Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, Szabadka
- NÁMESZTOVSZKI ZS.–GLUŠAC D.–ESZTELECKI P.–KÖRÖSI G.–MAJOR L. 2015. *Tapasztalatok három saját készítésű MOOC kapcsán – a tervezéstől a kiértékelésig/ Design to evaluation: experiences of creating MOOCs*, Információs társadalom, Vol. 15 No. 4
- NÁMESZTOVSZKI Zsolt 2015. *Egy kísérleti MOOC felületén megjelenő kommunikáció jellemzői. II. IKT az Oktatásban Konferencia*, Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, 116–120.
- OLLÉ J.–KOCSIS Á.–MOLNÁR E.–SABLIK H.–PÁPAI A.–FARAGÓ B. 2016. *Oktatás-tervezés, digitális tartalomfejlesztés*, Eger: Líceum kiadó
- OTT, K. D. 2011. *Technology and Adult Learning: Understanding E-Learning and the Lifelong Learner*. In: *The International Journal of Technology, Knowledge and Society*, ISSN 1832-3669, 7(3), pp. 31–36.
- SOFFER, T.–COHEN, A. 2014. *Implementation of Tel Aviv University MOOCs in Academic Curriculum: A Pilot Study*. *The International Review of Research in Open and Distance Learning*, Vol. 16, No. 1, 80–97.
- OLLÉ J. 2017. *Motiválás, aktivizálás, megerősítés – kísérleti tananyag*

INTERNETES FORRÁS

Benefits of blended learning

<https://letslearnenglish.com/benefits-of-blended-learning/>

Beérkezés időpontja: 2020. 06. 05.

Elfogadás időpontja: 2021. 04. 21.